

על עיריות ופסלים - על הגבול שבין זכויות יוצר הפסל לבין זכות העיריה בפסל שנרכש על ידה

אוגוסט 7, 2018

האם ניתן לחייב עירייה לתחזק פסל? האם ניתן לחייב עירייה להימנע מהזנת פסל מהמקום המקורי בו הוצג? האם ניתן לחייב עירייה שלא להשמיד פסל שנרכש על ידה?

לאחרונה פורסם פסק דין שקובע כי אין ליוצר זכות למנוע מעירייה להסיר פסל ולהציבו במחסניה, באופן זמני, עד שתחליט מה בדעתה לעשות עמו, ואין בפעולה זו כדי לפגוע ב"זכותו המוסרית". פסק דין זה מצטרף לשורה של פסקי דין שאיזנו בין זכויותיהן של עיריות כמזמינות עבודה להחליט מה בדעתן לעשות עם פסלים שהוזמנו על ידן, לבין זכותם של היוצרים שלא יפגעו בפסליהם באופן שיגרום להפחתת ערכם או לפגיעה בכבודם.

חוק זכות יוצרים קובע כי ליוצר קיימת זכות מוסרית ביצירתו באופן שהיוצר זכאי כי "שמו ייקרא על יצירתו בהיקף ובמידה הראויים **בנסיבות העניין**". בנוסף החוק קובע כי יוצר זכאי ש"לא יוטל פגם ביצירתו...ולא תיעשה פעולה פוגענית ביחס לאותה יצירה, והכל אם יש באילו מהם כדי לפגוע בכבודו או בשמו של היוצר".

בתי המשפט עסקו בשאלה האם השמדת פסל או העברתו למקום שונה מזה שהוצב בו מלכתחילה או העדר עשיית פעולות לשמירת תחזוקתו של פסל - מהווה פגיעה בזכות המוסרית של יוצר הפסל.

ביוני 2018 פרסם בית הדין לעבודה בעכו פסק דין בפרשה הידועה כפרשת "בן עזרא נגד עיריית עכו" [1]. באותו מקרה התובע, שהיה עובד עירייה, טען כי הוא היוצר של פסל המכונה "פסל הגולש" אשר הוצב בכיכר שליד בית הספר לקציני ים בעכו, על פי רעיון ועיצוב שלו, ולטענתו העירייה היתה מנועה מלהזיז את הפסל מהמקום בו הוצב. בית הדין קבע כי הגם שהעירייה היא בעלת הזכויות בפסל, הואיל והוא נוצר על ידי אחד מעובדיה ועל פי הזמנתה, הרי שעדין ליוצר יש זכות מוסרית בפסל. יחד עם זאת נקבע כי הזנת הפסל מהמקום המקורי שבו הוצב (שממילא לא היה מוסכם כמקום של קבע שנועד לפסל נוכח עבודת לשיפוץ הטיילת בעכו) והצבתו בשלב ביניים במגרש אחסנה של העירייה, וזאת עד שתחליט העיריה מה בדעתה לעשות באותו פסל - אין בה כדי לפגוע בזכותו המוסרית של היוצר ואין בה כדי לפגוע בכבודו או בשמו של היוצר. כן נקבע כי החלטת העיריה התקבלה בסבירות ומשיקולים עניינים ומקצועיים, שעה שהעברת הפסל לאתר האחסנה נעשתה כשלב ביניים ולא היה על העיריה לקבל לשם כך את רשות התובע. יצוין כי על פסק דין הוגש ערעור שטרם הוכרע.

במקרה אחר, הידוע כפרשת **קניספל נגד עיריית חיפה** [2] קבע בית המשפט המחוזי בחיפה כי השמדת פסל מהווה מעשה אשר פוגע בזכותו המוסרית של היוצר על דרך פגיעה בשמו ובכבודו. בפרשת קניספל, התובע היה אמן בעל שם ומוניטין בארץ ובחו"ל, והוא יצר תבליט על קיר חיפזני של בית ספר בחיפה. לימים, נפלו מספר אריחים ממקומות שונות בתבליט, ועל רקע זה העירייה הסירה את הפסל בטענה שהוא גורם לבעיות של בטיחות ובשלב מאוחר יותר אף השמידה את הפסל. בית המשפט קבע כי באותו מקרה היוצר הוא לא רק בעל הזכות המוסרית בתבליט אלא גם בעל הזכות הכלכלית, שעה שהוא נתן בידי העירייה

רשות להצגתו. נקבע כי זכויות העירייה בפסל אמנם כללו את הזכות להציגו במקום בו הוצב לתקופה בלתי מסויגת מראש, ואם הייתה נוצרת סיבה הולמת להסרתו או להזזתו היה על העירייה ליידע את האמן ולבצע את השינוי בהתייעצות עמו או בדרך שהוא יבחר בה, כל עוד איננה מסכנת מי מאנשי העיר. בכל מקרה נקבע כי השמדה של הפסל מהווה פגיעה בזכות המוסרית של היוצר שעה שהשלכת היצירה כפסולת מצביעה על שהיצירה לא נעשתה באופן מקצועי ושערכו של הפסל הוא כה זניח עד שאין כדאיות לתחזקו. באותו מקרה נקבע כי היוצר היה זכאי לפיצוי בסך של למעלה מ-500,000 ₪, שעה שסכום זה נבע מהפגיעה בזכותו הכלכלית של היוצר ולא דווקא מהפגיעה בזכותו המוסרית. יצוין כי על פסק דין זה הוגש ערעור שהוכרע על דרך הפשרה ובמסגרתו הופחת שיעור הפיצוי והועמד על סך של כ. 460,000 ₪.

במקרה נוסף הידוע כפרשת **בר חמא נגד עיריית קרית גת** [3] נדון מקרה של הזנחת פסל, אשר הוסר בטעות על ידי טרקטור והושלך לאשפה. באותו מקרה נקבע כי לא היתה הצדקה להזנחת הפסל וממילא גם לא היתה הצדקה להשמדתו והאופן שבו הוא הוסר ממקומו פגע בזכות המוסרית של יוצרו.

אותו מקרה עסק בשני פסלים: האחד - אנדרטה לזכר הנופלים, והשנייה - פסל הפרח. בכל הנוגע לאנדרטה - העירייה שיפצה אותה שלא לפי התכנון המקורי וללא כל ניסיון לשמר את האופי המקורי היצירה, תוך צביעתה בצבעים שונים מהיצירה המקורית. בנוגע לפסל הפרח- הוא החליד והוזנח עד שבטעות הוסר על ידי טרקטור שעבד במקום והוא הושלך לאשפה. בית המשפט קבע כי אמנם העירייה יכולה לקבוע את סדרי עדיפותה הכלכליים ואין זה סביר לדרוש ממנה לשפץ פסלים על חשבון משכורות עובדים, אולם היא לא פטורה באופן מוחלט מתחזוקת הפסלים ועליה לעשות את מיטב מאמציה בשימורם במסגרת התקציבית הנתונה. לגבי האנדרטה נקבע כי נפגעה הזכות המוסרית של היוצר על דרך הפגיעה באופי היצירה, ולגבי הפסל שנזרק נקבע כי אמנם העירייה היתה רשאית להסירו ממקומו לאור גילו ושינוי תנאי האזור בו הוצב - אבל לא היתה הצדקה לאופן השמדתו. העירייה חויבה בתשלום סך של 90,000 ש"ח.

בפרשה נוספת הידועה כפרשת **פביאן נ' עיריית רמת גן** [4] נדון מקרה בו הועבר פסל ממקומו בכיכר הוורדים ברמת גן, לפארק הלאומי, שם הונח עד שנזרק. מדובר בפסל שהורכב מחמישה עמודים שנישאו עד לגובה של כ-7 מטרים כשעליהם הוצבו שבשבות בקוטר של כ-5-6 מטרים, הנעות סביב ציר בכוח הרוח. בשלב מסוים גילה היוצר שעמודי הפסל פורקו והשבשבות הוטלו על הרצפה מושחתות. בית המשפט קבע כי השמדתו של הפסל מהווה פגיעה בזכות המוסרית של יוצרו והיוצר קבל פיצוי בשיעור של 45,000 ₪.

בפרשת **תומרקין נגד קריית ים** [5] הזמינה העירייה מתומרקין 3 פסלים סביבתיים לשם הצבתם בקריית ים, פסלים המכונים "קיר ויבראציות ושעון שמש" ו-"קיר" ו-"היום והלילה". הפסל המכונה "קיר ויבראציות ושעון השמש" הושמד בשלב מסוים על ידי העירייה ובמקומו הוצב פסל אחר. שני הפסלים האחרים הוזנחו ולא טופלו. תומרקין דרש את בנייתו מחדש של הפסל שנהרס ואת שימורם ותחזוקתם של הפסלים הנוספים שייצר. בית המשפט פיצה את תומרקין בסך של 280,000 ₪ בגין הזנחת פסליו והשמדתו של אחר מהם (אולם לא הורה על בניה מחדש של הפסל שנהרס).

פסקי הדין שצוטטו לעיל מדגישים מחד גיסא את זכותן העיריות לעשות שימוש בפסלים שנרכשו על ידן/או עוצבו לבקשתן, תוך התחשבות בשיקולי תקציב ומדיניות, אולם מאידך גיסא הם מדגישים את חובתן של העיריות להשקיע משאבים סבירים לשם שימורם של הפסלים, ובכל מקרה רואים בהשמדה של הפסלים כמעשה שיש בו כדי לפגוע בזכות המוסרית של יוצריהם.

רקפת פלד

עורכת דין, שותפה

רקפת פלד הינה שותפה בגילת, ברקת ושות'

[1] פ"ה (חי) 60826-01-15 **ישראל בן עזרא נגד עיריית עכו**, ניתן ביום 19.6.2018. ביום 26.6.18 הוגש ערעור לבית הדין הארצי לעבודה (ע"ר (ארצי). (62275-06-18).

[2] ת.א. (חי) 50172-01-13 **קניספל נגד עיריית חיפה**, ניתן ביום 3.2.2016. הוגש ערעור (ע"א 2268/16) וניתן פסק דין על דרך הפשרה, לפי ס' 79 א לחוק בתי המשפט.

[3] בת.א. (ב"ש) 5211/08 **אבנר בר חמא נ' עיריית קרית גת**, פורסם בנבו; ניתן ביום 07.06.12.

[4] ת.א. (של-ת"א) 73028/95 **פרדי פביאן נ' עיריית רמת גן**, ניתן ביום, 15.09.97.

[5] ת.א. 11264/97 **תומרקין נגד עיריית קרית ים**, פורסם בנבו; ניתן ביום 9.1.2001.

These newsletters are provided for general information only. It is not intended as legal advice or opinion and cannot be relied upon as such.